

DEPRESYON VE KAYIP İLİŞKİSİ LİTERATÜRÜNE GENEL BİR BAKIŞ

Yard. Doç. Dr. Hüsnü ERKMEN

ÖZET: Bu yazıda depresyon ve kayıp ilişkisi konusunda yayınlanmış olan literatür kronolojik bir sırayla gözden geçirilmiştir. Anahtar Kelimeler: Depresyon, kayıp, literatür taraması.

SUMMARY: In this paper literature about the relation of depression and loss is overviewed in a chronological order. Key Words: Depression, loss, literature overview.

Depresyon etyolojisinde kaybın yeri ve önemi bu yüzyılın başından bu yana tartışılmaktadır. Psikanalitik çalışmaların ilk başladığı yıllarda Karl Abraham depresyon ve normal yaşayış karşılaştırmış ve her iki durumun da kayba bağlı olduğunu bildirmiştir. Daha sonra Freud da aynı yaklaşımı sürdürmüş ve depresyonun kayba bağlı bir fenomen olduğunu kabul etmiştir. İleriki yıllarda A. Myer fizik ve mental bozukluk oluşmasında hayat olaylarının rolünden bahsetmiş ve Selye konuyu açıklayan teorisini ortaya koymuştur (39).

Bu görüşlerin ışığı altında 1942 yılında yaptığı çalışma ile Rennie 208 manik depresif hastanın %79'unun kötü yaşam olayları geçirdiğini ve aynı yıl Fox araştırma yaptığı 400 hastanın %21'inde hastalık başlatan faktörler bulduğunu ileri sürmüştür (21). 1959'da Pasker PMD'li hastaların episod öncesi yaşam olaylarını incelemiş %23'ünde her episoddan önce başlatıcı olaylar tanımlandığını ileri sürmüştür (21). 1950'li yıllara kadar olan bu çalışmalar genellikle teorik düzeyde kalmış veya kontrolsüz araştırmalar olduğu için gerekli ilgiyi toplayamamıştır. İlk kontrollü çalışmayı 1952'de Oltman ve arkadaşları, 115 kişilik manik depresif hasta grubu ile 230 kişilik hastane çalışanları grubunu 19 yaş öncesi ebeveyn kaybı açısından karşılaştırarak yapmışlar, ancak anlamlı bir farklılık bulamamışlardır (21). Havens ise 1957'de yaptığı çalışma sonucunda kayıp ile depresyonun derecesi arasında bir ilişki bulunduğunu belirtmiştir (22). Gregory ise 1958'de yazdığı yazısında, yapılan çalışmalarda benzerliği olmayan örneklerin karşılaştırılması gibi ciddi metodoloji kusurları olduğunu belirtmiştir.

Objektif kaybı ve depresyon ilişkisi konusunda bugünkü tartışma ortamını hazırlayan yazıların ilki 1961 yılında Felix Brown'ın yaptığı çalışmadır. Brown bu çalışmasında 61 erkek, 155 kadın depresif poliklinik hastası ile psikiyatrik olarak normal olan hastaları ve 1921 İngiliz nüfus sayımı sonuçlarını 15 yaş öncesi ebeveyn kaybı yönünden karşılaştırmış ve hastalarda kayıp insidansını %41, kontrollerde %19 ve sayım sonuçlarında %16 bulmuştur. Ayrıca her beş yaşlık periyotta anne ölümü anlamlı bulunurken baba ölümü 5-9 ve 10-14 yaş grubunda anlamlı bulunmuştur (21). Beck, Sethi ve Tuthill 1963'te 297 hastayı 3 depresyon subgrubuna ayırarak incelemişler ve 16 yaş öncesi ebeveyn kaybı bakımından, ağır depresyon kabul edilenler de daha fazla kayıp olduğunu ileri sürmüşlerdir (21). Sethi daha sonra 1964'te yaptığı çalışmada kaybı üç aydan fazla süren aylıklar olarak tanımlamış ve bu çalışmasında da ağır depresyonu olan-

larda aşırı kayıplar olduğunu fakat depresyon grupları arasında ebeveyn yoksunluğu açısından fark olmadığı kanısına varmıştır (36). 1965 yılında Forrest ve arkadaşları daha değişik bir yöntem uygulayarak, yatmakta olan 110 depresif hasta 48 depresif poliklinik hastası ve psikiyatrik hastalığı olmayan 58 medikal hastayı 15 yaş öncesi ebeveyn ölümü, son üç yılda olan kayıp, sosyal ve medikal faktörler yönünden karşılaştırmışlardır. Depresif hastalarda yüksek oranda çocukluk çağı ebeveyn yoksunluğu insidansı verirken, yakın geçmiş olayları anlamsız çıkmış, sosyal faktörler insidansı yüksek, medikal faktörler ise anlamsız bulunmuştur (10). Aynı yıl Pitts ve arkadaşları 366 manik depresif hastayı 250 nonpsikiyatrik hastayla ebeveyn ölümü ve ayrılma açısından karşılaştırmışlar ve anlamlı fark bulamamışlardır (21). 1966'da Dennehy erkek ve kadın depresifleri karşılaştırma ve her iki hasta grubunda kontrollara göre 15 yaş öncesi artmış baba kaybı ve erkek hastalarda artmış anne kaybı bulmuştur (8). Aynı yıl Hopkins ve Reed yatmakta olan manik depresif hastalarını 15 yaş öncesi ebeveyn kaybı bakımından 1921 nüfus sayımı sonuçları ve F. Brown'ın kontrolleri ile karşılaştırmışlar ve anlamlı fark bulamamışlardır (18). Aynı yıl Munro depresif hastaları ciddi ve orta depresyon subgruplarına ayırmış ve normallerle 16 yaş öncesi ebeveyn kaybı ve üç ayı aşan yoksunluklar açısından fark bulamamış ancak depresyonu olanların 11-15 yaş arası baba ölümünün fazla olduğu ve ciddi depreselerde 26 yaş öncesi kanserden anne ölümünün fazla olmasına dikkati çekmiştir (23, 24). 1967'de Hill ve Price 538 erkek ve 945 kadın, yatan depresif hastayı 15 yaş öncesi ebeveyn ölümü açısından 561 erkek ve 498 kadın depresyon dışı psikiyatrik hastayla karşılaştırmışlar ve 15 yaş öncesi baba ölümü hem genelde, hem kadın depreselerde 10-14 yaş grubunda farklı bulunmuş, anne yoksunluğu ile ilgili fark bulunamamıştır (15). Gay ve Tonge aynı yıl yaptıkları çalışmada kaybı olan ve olmayan psikiyatrik hastaları karşılaştırmışlar, sonuç da ebeveyn kaybı psikojenik grupta endojenik gruba göre fazla bulunmuş, ölümle olan kayıpta ise reaktif depresyonluların karşı cins ebeveyni ve nörotiklerin aynı cins ebeveyninin çocuklukta kaybı anlamlı bulunmuştur (12). 1967'de Hudgens 34 depresif ve 6 manik hastayı 40 uyarlanmaz kontrol ile standart görüşme yaparak karşılaştırmıştır. Araştırdıkları konular doğum, ölüm aile bireylerinin hastalığı, eğitimsel, yasal, tıbbi, evlilik sorunları gibi konular idi. Gruplar arasında fark bulunamamış ve olayların sadece semptomları artırdığı kanısı, oluşmuştur (19). Aynı yıl Wilson ve

arkadaşları 92 yatan deprese hastaya MMPI uygulamışlar ve çocuklukta ebeveyn yoksunluğunun testte psikotik tetradı yükselttiği ve ana kaybına uğrayanların ana kaybına göre temel skalalarının daha yüksek olduğunu bulmuşlardır (40). 1969'da Abrahams ve Whitlock 15 yaş öncesi bir yılı aşan her türlü ayrılıkları deprese ve kontrollerde araştırmışlar ve her iki grupta ne de depresyonların kendi içinde gruplandırılmasında fark bulamadıklarını bildirmişlerdir (1). 1970'te Birtchnell aynı hasta grubu ile yaptığı bir dizi araştırmayı yayınlamıştır. Burada 231 depresif 269 nondepresif hasta 500 normal kişi ile 20 yaş öncesi ebeveyn ölümü açısından karşılaştırılmış, hasta grupları arasında fark bulunamamıştır. Ciddi depresyonda ise anlamlı fark bulunmuş ve bu kayıpların depresyonda semptom artırıcı olabileceği tezi öne sürülmüştür (2, 3, 4, 5). 1972'de Thompson ve Hendrie depresyonlu olan hastaları hastane personeli kontroller ve poliartrit hastalarla, son bir yıla yönelik sosyal uyum skalası ve kendini değerlendirme skalası ile karşılaştırmış ve hastaların iki gruptan da daha yüksek hayat değişikliği sonuçları verdiği ortaya çıkmıştır.

Ayrıca depresyonlar gruplandığında reaktiflerde endojenlere göre bipolarlara göre daha fazla hayat değişikimi bulunmuştur (38). 1973'te George Brown ve arkadaşları deprese kadın hastalar ile toplumdan seçilmiş kadınları karşılaştırmışlar, depresiflerin son üç haftada daha çok olayla karşılaştıklarını, son bir yılda ise olay sayısının farklı olmadığını bulmuşlardır. Olayların ciddiyeti açısından ise korkutucu olaylar hastalarda çok sık iken kontrollerde çok az bulunmuştur (21). Aynı yıl Clancy ve arkadaşları 200 şizofren ile 325 affektif bozukluğu olan hastayı semptomların çıkışından üç ay öncesine kadar olan olaylar yönünden araştırmışlar, unipolar hastalarda %39 bipolar hastalarda %27 ve şizofrenlerde %11 oranında olay bulmuşlardır (20). Aynı yıl Uhlenhuth ve Paykel yaptıkları bir çalışmada depresyonlular ile kontroller arasında bir fark bulamadıklarını açıklamışlardır (22).

1974'te Jacobs Prusoff ve Paykel 50 şizofren ve 50 deprese hastayı çeşitli yönlerden uyarlayıp semptomların ortaya çıkmasından önceki altı aya ait yaşam olaylarını araştırmışlar ve depresiflerin hem daha çok olay bildirdiğini hem de olayların ölüm, terk gibi daha ağır olaylar olduğunu gözlemişlerdir (20). 1975'te Paykel Prusoff ve Myers intihar girişimi ile acil servise getirilmiş 53 hasta ile uyarlanmış kontrollerin ve intihar girişimi olmayan deprese hastaları son altı aylık olaylar yönünden karşılaştırmışlar ve sonuçta intihar girişimi olmayanların kontrollerinden üç misli olanların ise dört misli daha fazla olayla karşılaştığı ve intihar öncesindeki bir ayda bu olayların pik yaptığını bulmuşlardır (25). G. Brown 1975'te çalışmaları sonucunda kadınlarda depresyonu artıran dört faktörü şöyle sıralamıştır:

17 yaş öncesi ebeveyn kaybı özellikle 11 yaş öncesi anne kaybı, evde 14 yaşından küçük üçten fazla çocuk olması, kötü bir evlilik ve çalışılacak bir işin olmaması (29). 1976 yılında Paykel ve Tanner relaps gösteren depresif kadın hastalar ile relaps göstermeyen uyarlanmış depresif kadın hastaları son üç ay içinde olan olaylar yönünden karşılaştırmışlar ve relaps gösteren hastaların daha fazla ve daha ciddi olaylarla karşılaştıklarını bulmuşlardır (20). 1977'de G. Brown ve arkadaşları 114 depresif kadın hastayı genel popülasyondan alınan 458 kadın ile karşılaştırmak istemişler, ancak kontrol grubundaki kadınların 76'sı deprese olarak bulunmuştur. Sonuçta hastalar ile kontroller arasında fark bulunamazken, kontroller içindeki depresyonlarla 11 yaşa kadar anne ölümü %22 ve kontrollerde %6 bulunmuştur (6). Aynı yıl Fost ve Clayton 249 psikiyatrik hasta ile uyarlanmış 249 kontrol arasında son bir yıldaki olaylar açısından fark bulunamamışlar ancak affektif bozukluğu olan hastaların bu tür kayba eğilimli

olduğunu düşündüren sonuçlar bulmuşlardır (11). Roy 1978'de 84 nörotik depresyonlu kadın hasta ile uyarlanmış nondepresif 84 kadını karşılaştırmış ve 17 yaş öncesi ebeveyn kaybını depresiflerde yüksek bulmuştur (29, 30). Aynı yazar 1980'de yaptığı araştırmada nörotik depresyonlu hastalar ile nondepresif nörozları karşılaştırmış ve çalışmada da aynı sonuca varılmıştır (31). 1981'de Matusek ve Neuner 90 unipolar endogen depresyon ve 38 nörotik depresyon vakasını son bir yıldaki kayıplar açısından karşılaştırmışlar ve nörotik depresyonluların kaybının daha fazla olduğu kanaatine varmışlardır (22). 1981'de Roy, 1978'de kadınlarla yaptığı çalışmayı erkeklerle tekrarlamış ve 17 yaş öncesi ebeveyn kaybı, kötü evlilik ve işsizliği depresyon ortaya çıkaran faktör olarak bulmuştur (33). Aynı yıl Roy ve Phil 94 deprese hasta ile uyarlanmış nondepresif 94 kişilik bozukluğu olan hastayı karşılaştırmış ve deprese kadınlarda ailede de depresyon hikayesi 17 yaş öncesi ebeveyn kaybı ve işsizlik risk faktörü olarak bulunmuş, erkeklerde ise ebeveyn kaybı tek risk faktörü olarak bulunmuştur (34). Matusek ve May 1981'deki araştırmalarında nörotik depresyon, endogen depresyon ve kontrol grupları arasında 6 yaş öncesi ebeveyn kaybı ile ilgili fark bulunamamışlardır (22). 1982'de Hirschfeld ve Cross yaptıkları literatür çalışmaları ile hayat olaylarının depresyon ortaya çıkarmada bir rolü olduğunu ancak bunun çok önemli olmadığını belirtmişlerdir (16). Aynı yıl Paykel 14 çalışmanın sonuçlarını özetlerken çocuklarda ebeveyn ölümünün depresyon çıkarıcı bir faktör olduğunu ancak çok kuvvetli bir faktör olarak da alınmaması gerektiğini belirtmiştir (26).

Tennant ve arkadaşları kaybin arkasından çocuğun bunu nasıl değerlendirmiş olduğunu depresyon oluşmasında önemli rolü olduğunu belirtmişlerdir (37). 1985 yılında Hirschfeld ve arkadaşları durumsal depresyonu olan 57 hastayla durumsal olmayan majör depresif hastalığı olan 72 hastayı yaşam olayları yönünden karşılaştırmışlar ve fark bulunamamışlardır (17). Aynı yıl Harris ve Brown kayıp depresyon ilişkisi çalışmalarının metodolojisi üzerinde durmuşlar ve ebeveyn kaybı çalışmalarında kaybin tek faktör olarak alınmaması gerektiğini, kaybin olduğu sırada çocuğun yaşı, ebeveynin cinsiyeti, ailenin daha sonraki durumunun da incelenmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir (13). Aynı yazarlar 1986'da yayınladıkları araştırmalarında ise 17 yaş öncesi anne kaybını depresyon nedeni olarak bulmuşlar ancak depresyon ortaya çıkmasında bu tür kayıplar kadar çocuğun sevgi ve bakım yönünden ihmal edilmesinin de önemini vurgulamışlardır (14). Aynı yıl Perris ve arkadaşları da yaptıkları çalışmaların sonucunda çocukluk çağında ebeveyn kaybının bipolar veya unipolar hastalık oluşturmada çok önemli olmadığını, asıl önemli risk faktörünün çocuklukta sevgisiz büyüme olduğu sonucuna varmışlardır (27). Gene 1986'da Faravelli ve arkadaşları 218 affektif bozukluk, 100 affektif bozukluk dışı psikiyatrik hastalık ve 100 kontrol ile yaptıkları karşılaştırmalar sonucunda, depresif hastalarda çocukluk yıllarında ebeveyn ölümü veya ebeveynin ayrılmanın daha fazla olduğunu bulmuşlardır (9). Aynı yıl Ragar ve Mc Glashan 10 yaş öncesi ebeveyn ölümü olan 72 yatan hastayı 460 hasta ve kontrollerle karşılaştırmışlar ve ebeveyn ölümünün herhangi bir hastalığa özel risk faktörü olmadığı ancak aile, sosyal ve kişiler arası ilişkilerde negatif gelişmeler oluşturduğunu öne sürmüşlerdir (28). 1987'de Brown ve arkadaşları yaşam olaylarının araştırılma yöntemlerini yetersiz bularak bir dizi çalışma yapmışlar ve bunların sonucunda bir yaşam olayları ve güçlükler çizelgesi getirmişlerdir. Bu çizelge ile çalışan 400 kadımla yaptıkları araştırmalarda korkutucu yaşam olaylarının depresyonu tetiklediği kanaatine varmışlardır (7). Aynı yıl Roy çalışması sonucunda 17 yaş öncesi ebeveynin bir yıl daha fazla ayrı kalmanın nondepresif depresyon için risk faktörü olabileceğini öne sürmüştür (36).

Depresyon ve kayıp ilişkisi ile ilgili araştırmalar ve yayın-

lar indeks taramalarına göre, burada sunabildiklerimizden çok daha fazladır. Bu kadar yaygın araştırma ve tartışmalar rağmen konu tam olarak açıklığa kavuşmamıştır. Ülkemizde de bu konuyu incelemek isteyenler olabileceğini ve bu tarama çalışmamızın faydalı olacağı kanaatindeyim.

KAYNAKLAR

- 1- Abraham, M.J.: Whitlock, F.A.: Childhood experience and depression. *Brit. J. Psych.*, 115/525, 883-889, 1969.
- 2- Birtchnell, J.: Early parent death and mental illness. *Brit. J. Psych.* 116/532, 281-288, 1979.
- 3- Birtchnell, J.: Recent parent death and mental illness. *Brit. J. Psych.* 116/532, 289-297, 1970.
- 4- Birtchnell, J.: Depression in relation to early and recent parent death. *Brit. J. Psych.* 116/532, 299-306, 1970.
- 5- Birtchnell, J.: The relation ship between attempted suicide, depression and parent death. *Brit. J. Psych.* 116/532, 307-313, 1970.
- 6- Brown, G. W., Harris, T., Copeland, J.R.: Depression and loss. *Brit. J. Psych.* 130, 1-18, 1977.
- 7- Brown, G.W., Bifulco, A., Harris, T.O.: Life events, vulnerability, and onset of depression: Some refinements. *Brit. J. Psych.* 150, 30-42, 1987.
- 8- Dennehy, C.: Childhood bereavement and psychiatric illness. *Brit. J. Psych.* 212, 1049-1069, 1966.
- 9- Faravelli, C., Sacchetti, E., Ambonetti, A.: et al: Early life events and affective disorder revisited. *Brit. J. Psych.* 148, 288-295, 1986.
- 10- Forrest, A. D., Fraser, R.H., Priest, R. G.: Environmental factors in depressive illness. *Brit. J. Psych.* 111/472, 243-253, 1965.
- 11- Frost, R.N., Clayton, P.J.: Bereavement and psychiatric hospitalization. *Arch. Gen. Psych.* 34/10, 1172-1175, 1977.
- 12- Gay, M.J., Tonge, W. L.: The late effects of lose of parents in childhood. *Brit. J. Psych.* 113/500, 753-759, 1967.
- 13- Harris, K., Brown, G. W.: Interpreting data in aetiological studies of affective disorder: some pitfalls and ambiguities. *Brit. J. Psych.* 147, 5-15, 1985.
- 14- Harris, T., Brown, G. W., Bifulco, A.: Loss of parent in childhood and adult psychiatric disorder: the role of lack of adequate parental care. *Psych. Med.* 16: 641-659, 1986.
- 15- Hill, O. W., Price, J. S.: Childhood bereavement and adult depression. *Brit. J. Psych.* 112/486, 459-463, 1966.
- 16- Hirschfeld, R. M. A., Cross, C. K.: Epidemiology of affective disorders. *Arch. Gen. Psych.* 39: 35-46, 1982.
- 17- Hirschfeld, R.M.A., Klerman, G.L., Andreasen, N. C.: et al: Situational major depressive disorder. *Arch. Gen. Psych.* 42: 1109-1114, 1985.
- 18- Hopkins, G., Reed, G. F.: Bereavement in childhood and depressive psychosis. *Brit. J. Psych.* 112/486, 459-463, 1966.
- 19- Hudgens, R. W., Morrison, J., Barcha, R.: Life events and onset of primary affective disorders. *Arch. Gen. Psych.* 16, 134-135, 1967.
- 20- Lloyd, C.: Life events and depressive disorder reviewed. I. events as predisposing factors. *Arch. Gen. Psych.* 37, 529-535, 1980.
- 21- Lloyd, C.: Life events and depressive disorder reviewed. II. events as precipitating factors. *Arch. Gen. Psych.* 37, 541-548, 1980.
- 22- Matusek, P., Neuner, R.: Loss events preceeding endogenous and neurotic depression. *Acta psychiat. Scand.* 64, 340-350, 1981.
- 23- Munro, A.: Some familial and social factors in depressive illness. *Brit. J. Psych.* 112/486, 429-441, 1966.
- 24- Munro, A.: Parental deprivation in depressive patients. *Brit. J. Psych.* 112/486, 443-457, 1966.
- 25- Paykel, E.S., Prusoff, B. A., Myers, J. K.: Suicide attempts and recent life events. A controlled comparison. *Arch. Gen. Psych.* 32, 327-333, 1975.
- 26- Paykel, E.S.: Life events and early environment, in *Handbook of Affective Disorders*. Edited by Paykel E.S. New York, Guilford, 1982.
- 27- Perris, C., Arrindel, W. A, Perris, H., et al. Percieved depriving parental rearing and depression. *Brit. J. Psych.* 148: 170-175, 1986.
- 28- Ragan, P.V., Mc Glashan, T. H. Tl. Childhood parental death and adult psychopathology. *Am. J. Psych.* 143: 153-157, 1986.
- 29- Roy, A.: Vulnerability factors and depression in women. *Brit. J. Psych.*, 133, 106-110, 1978.
- 30- Roy, A.: Correction to vulnerability factors and depression in women. *Brit. J. Psych.* 134, 552, 1979.
- 31- Roy, A.: Parental loss in childhood and. Onset of manic depressive illness. *Brit. J. Psych.* 136, 86-88, 1980.
- 32- Roy, A.: Early parental loss in depressive menrosis compared with other neuresis. *Can. J. Psych.* 25, 503-505, 1980.
- 33- Roy, A.: Vulnerability factors and depression in men. *Brit. J. Psych.* 138, 75-77, 1981.
- 34- Roy, A., Phil, M.: Specificity of risk factors for depression. *Am. J. Psych.* 138, 959-961, 1981.
- 35- Roy, A.: Five risk factors for depression. *Brit. J. Psych.* 150: 536-541, 1987.
- 36- Sethi, B. B.: Relationship of seperation to depression. *Arch. Gen. Psych.* 10, 486-496, 1964.
- 37- Tennant, C., Bebbington, P., Hurry, J.: Social experiences in childhood and adult psychiatric morbidity: a multiple regression analysis. *Psycho Med.* 12: 321-327, 1982.
- 38- Thompson, K. C., Hendrie, H. C.: Environmental Stress in primary depression. *Arch. Gen. Psych.* 26, 130-132, 1972.
- 39- Warheit, G. J.: Life events, Coping Stress and depressive symptomatology. *Am. J. Psych.* 136, 502-507, 1979.
- 40- Wilson, I. C., Alltop, L. B., Buffaloe, W. J.: Parental bereavement in childhood, MMP I profiles in a depressed population. *Brit. J. Psych.* 113/500, 761-764, 1967.